

๓.๔ โครงการไทย-เดซีเพื่อพัฒนากำลังคนและการวิจัยพัฒนาตามพระราชดำริฯ

(ผู้ถวายรายงาน: นายไพรัช รัชชพยงษ์)

๑. ความเป็นมา

สถาบันเดซี (DESY: Deutsches Elektronen-Synchrotron หรือ “German Electron Synchrotron”) ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ มีที่ตั้งอยู่ ณ เมืองฮัมบูร์ก (Hamburg) และเมืองซอเยเรน (Zeuthen) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สถาบันเดซีเป็นหนึ่งในบรรดาห้องปฏิบัติการชั้นนำของโลกด้านฟิสิกส์ของอนุภาคมูลฐานและงานวิจัยที่ใช้แสงซินโครตรอน มีบุคลากรราว ๒,๐๐๐ คน เป็นนักวิทยาศาสตร์ราว ๖๐๐ คน งบประมาณปีละ ๑๙๒ ล้านยูโร (ราว ๗,๐๖๗ ล้านบาท) ซึ่งเป็นงบประมาณ ๑๗๐ ล้านยูโร (ราว ๖,๔๐๐ ล้านบาท) สำหรับฮัมบูร์ก และ ๑๙ ล้านยูโร (ราว ๗๐๐ ล้านบาท) สำหรับซอเยเรน โดยงบประมาณได้รับจากกระทรวงศึกษาและวิจัยของรัฐบาลกลางเป็นส่วนใหญ่ โดยมี ๑๐% จากรัฐฮัมบูร์กและแบรนเดินเบิร์ก

กิจกรรมและอุปกรณ์ที่สำคัญ

๑) โครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี

๒) อุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดของเดซีในปัจจุบันได้แก่

๒.๑) PETRA III ผลิตแสงซินโครตรอน รุ่นที่ ๓ พลังงาน 6 GeV เส้นรอบวง ๒.๓ กิโลเมตรนับว่าทันสมัยและใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

๒.๒) FLASH ผลิตเลเซอร์อิเล็กตรอนอิสระความยาวคลื่นย่าน ๑ นาโนเมตร

๒.๓) โครงการ European XFEL ผลิตเลเซอร์อิเล็กตรอนอิสระความยาวคลื่นย่าน ๐.๑ นาโนเมตร

๒.๔) IceCube กล้องโทรทรรศน์ตรวจหานิวตริโนจากอวกาศติดตั้งที่ขั้วโลกใต้

๒.๕) Cherenkov Array Telescope (CTA) หมุกกล้องโทรทรรศน์เชอเรนคอฟตรวจหารังสีแกมมาจากอวกาศ

๒. The European X-Ray Laser Project : XFEL

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือน European XFEL, Schenefeld, Schleswig-Holstein สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๒ XFEL ผลิตแสงซินโครตรอนแบบเลเซอร์ย่านรังสีเอ็กซ์ด้วยเครื่องเร่งอิเล็กตรอนทางตรงยาว ๓.๔ กิโลเมตรในอุโมงค์ใต้ดินลึก ๖ - ๓๘ เมตร และมีสถานีบนพื้นดิน ๓ แห่ง เริ่มต้นจาก Hamburg-Bahrenfeld ไปยัง Schenefeld, Pinneberg district, Schleswig-Holstein และมีพิธีเปิดเป็นทางการเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๒๐๑๗ (<http://xfel.desy.de>)

กระบวนการผลิตเลเซอร์อิเล็กตรอนอิสระ (FEL : Free Electron Laser) แบบยกระดับความเข้มขึ้นด้วยตนเอง (SASE: Self Amplified Spontaneous Emission)

๑) กระบวนกลุ่มอิเล็กตรอน (electron bunch train) ความเร็วสูงเกือบเท่าความเร็วแสงถูกป้อนเข้าไปยังชุดแม่เหล็กเรียกว่า อนุเลเตอร์แรกให้อิเล็กตรอนซิกแซกไปมาปลดปล่อยรังสีเอ็กซ์ (spontaneous emission undulator)

๒) เข้าสู่อนุเลเตอร์เพื่อให้เกิดยกระดับ (amplifier undulator) ความเข้มโดยกลุ่มอิเล็กตรอนกับรังสีเอ็กซ์จะมีอันตรกิริยาซึ่งกันและกันทำให้กลุ่มอิเล็กตรอนแบ่งเป็นกลุ่มที่เล็กลงไปอีกและอยู่ห่างกันเท่ากับความยาวคลื่นรังสีเอ็กซ์ส่งผลให้รังสีเอ็กซ์ที่ปลดปล่อยออกมาอยู่ในเฟสเดียวกันจึงได้รังสีเอ็กซ์เข้มขึ้นหรือก็คือเลเซอร์ของรังสีเอ็กซ์นั่นเอง

๓. ศูนย์วิจัยโครงสร้างระบบชีววิทยา (CSSB : Center for Structural Systems Biology)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือน CSSB เมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๒ โดย CSSB ตั้งอยู่ที่เมืองฮัมบูร์ก สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัย ๖ แห่ง และมหาวิทยาลัย ๓ แห่งได้แก่

๑) Bernhard Nocht Institute for Tropical Medicine (BNITM)

๒) Deutsches Elektronen-Synchrotron (DESY)

- ๓) European Molecular Biology Laboratory (EMBL)
- ๔) Forschungszentrum Jülich (FZJ)
- ๕) The Heinrich Pette Institute, Leibniz Institute for Experimental Virology (HPI)
- ๖) Helmholtz Centre for Infection Research (HZI)
- ๗) Hannover Medical School (MHH)
- ๘) Universität Hamburg (UHH)
- ๙) University Medical Center Hamburg-Eppendorf (UKE)

งานวิจัยแบ่งเป็น ๑๐ กลุ่ม เทคโนโลยีสำคัญ ๕ ประเภทและมีนักวิจัย ๒๒ เชื้อชาติ (nationalities) ทำงานด้วยกัน

- วัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังและความเชี่ยวชาญของภาคีทั้งหลายให้นักวิทยาศาสตร์สามารถค้นพบกลไกที่ไม่เคยเห็นมาก่อนของกระบวนการติดเชื้อโรคและค้นหาการรักษาด้วยเทคโนโลยีแนวหน้า
 - เริ่มก่อสร้างอาคารเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๔ และเริ่มมีกิจกรรมเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๕ ผู้อำนวยการวิทยาศาสตร์ปัจจุบันคือ Prof. Dr. Chris Meier จาก มหาวิทยาลัยฮัมบูร์ก
 - มีเครื่องมือทางชีวฟิสิกส์ และการถ่ายภาพ (imaging techniques) ที่ช่วยให้ได้ข้อมูลด้านโครงสร้างทางชีววิทยาที่สมบูรณ์ เช่น กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบแช่แข็ง (Cryo-electron microscopy) และกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบสัมพันธ์ (Correlative light electron microscopy) เครื่องเอกซเรย์ระบบเย็นจัด (Cryo-tomography) เป็นต้น
- การศึกษาโครงสร้างทางชีววิทยาของฟลาวิไวรัส (Flavivirus) เพื่อความเข้าใจกลไกการแบ่งตัวในเซลล์เป้าหมายที่ติดเชื้อ

(ไบโอเทค สวทช. ร่วมกับ CSSB)

วัตถุประสงค์

ระยะที่ ๑ พัฒนาศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนขั้นสูง (เช่น กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบแช่แข็ง หรือ Cryo-electron microscopy และ correlative light-EM microscopy) เป็นต้น

ระยะที่ ๒ เพื่อศึกษากลไกการติดเชื้อ และ/หรือปฏิสัมพันธ์ของเชื้อก่อโรคที่มีต่อเซลล์ภูมิคุ้มกันของคนและเซลล์ยุง เพื่อหาวิธี/แนวทางใหม่ๆ ในการป้องกันและรักษาโรค

ผลที่คาดว่าจะได้รับ : ข้อมูลโครงสร้าง องค์ประกอบ และกลไกการแบ่งตัวของเชื้อก่อโรคไข้เลือดออก (dengue replication complex) ในเซลล์เม็ดเลือดของคน (dendritic cell) และเซลล์ยุง

งบประมาณ : ระยะที่ ๑ (๑-๒ เดือน) ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท

นักวิจัย: ดร. บรรพท ศิริเดชาดิลก ดร. ณัฐพงษ์ จุพัฒน์กุล และดร. เอกพจน์ สิงห์สุขสวัสดิ์

แผนงานวิจัยระยะ ๑:

เดือนที่ ๑ : ทีมวิจัย BIOTEC เตรียมตัวอย่างเซลล์ยุง และเซลล์เม็ดเลือดติดเชื้อไข้เลือดออก

เดือนที่ ๒ : สร้างความสามารถในการใช้เครื่องกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนขั้นสูง (advanced electron microscopy) ที่ CSSB เพื่อศึกษากลไกการแบ่งตัวของเซลล์ติดเชื้อที่เตรียมไว้ และหารือเพื่อจัดทำข้อเสนอโครงการร่วมกับ CSSB ในระยะที่ ๒

๔. ความก้าวหน้าของโครงการ CTA (Cherenkov Telescope Array) ดำเนินงานโดย สดร. สช. มทส. และจุฬาฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒

โครงการ CTA (Cherenkov Telescope Array) มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างสถานีศึกษารังสีแกมมาพลังงานสูงขนาดมากกว่า 10 GeV (หรือรังสี Cherenkov) จากนอกโลกเพื่อให้เข้าใจถึงการกำเนิดรังสีคอสมิกและธรรมชาติของอนุภาคที่ถูกเร่งรอบ ๆ หลุมดำ บทบาทสำคัญของประเทศไทยในโครงการนี้ก็คือ การออกแบบและสร้างเครื่องเคลือบกระจกสำหรับโครงการ ๒ เครื่อง โครงการของไทยคิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น ๒,๗๖๐,๗๐๐ ยูโร หรือราว ๗๐,๔๒๘,๐๐๐ ล้านบาท โดยนักวิจัยและนักศึกษาของไทยสามารถเข้าร่วมงานวิจัยระดับโลกที่มีโอกาสค้นพบหลักฐานหรือทฤษฎีวิทยาศาสตร์ใหม่ๆ

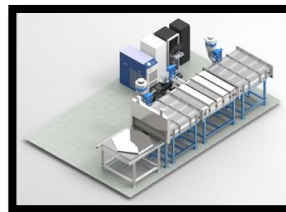
ดร.วิภู ฐโงปการ อาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้แทนไทยได้เข้าร่วมประชุมกรรมการใหญ่ CTA ซึ่งเป็นการประชุมเป็นระยะต่อเนื่องทุก ๙ ปี (๒๐๑๙ - ๒๐๒๐) ณ เมืองโรม ประเทศอิตาลี มีการพิจารณาประเด็นที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๖๒ ที่จะทำให้ประเทศสมาชิกซึ่งเข้าร่วมบริหารจัดการโครงการได้บรรลุผลสำเร็จคือ

- โครงการ CTA จะเปลี่ยนสถานภาพจากเดิมที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางราชการ ที่มีความคล่องตัวน้อย ไปสู่สถานภาพใหม่คือ ERIC (European Research Infrastructure Consortium) ที่มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการบริหารมากขึ้น คล้ายกับ ESO (European Southern Observatory)
- ประเทศไทยต้องศึกษากฎหมายการเข้าร่วม ERIC เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ขัดกฎหมาย หรือข้อกำหนดของราชการไทย

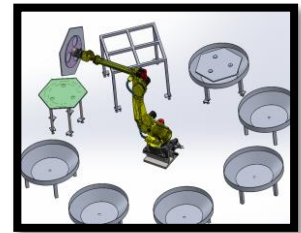
คุณสมบัติของต้นแบบระบบล้างและเคลือบกระจกอัตโนมัติ

การเคลือบ	รายละเอียด
เทคนิคการเคลือบ	สเป็คเตอรริง (Sputtering) ซึ่งเป็นเทคนิคสมัยใหม่ที่สามารถให้คุณสมบัติของฟิล์มที่ติด ทั้งด้านการยึดติดและเปอร์เซ็นต์การสะท้อน อีกทั้งยังสามารถควบคุมความหนาของฟิล์มได้ง่ายกว่าการใช้เทคนิคแบบฮีวาโพเรชัน (evaporation) ซึ่งเป็นเทคนิคแบบดั้งเดิม
ชนิดของฟิล์มและเป้า (target)	1. อลูมิเนียม (Al) 2. ซิลิกอนไดออกไซด์ (SiO2)
แหล่งกำเนิดไฟฟ้าของหัวเคลือบ (Sputtering head power supply)	1. DC pulsed power supply 2. RF power supply
ความสามารถในการควบคุมความหนาของฟิล์ม	สามารถควบคุมความหนาของฟิล์มโดยมีความคลาดเคลื่อนไม่เกิน +/- 10 นาโนเมตร ซึ่งในโครงการ CTA ต้องควบคุมความหนาของฟิล์มอลูมิเนียมให้ได้ประมาณ 100 นาโนเมตร และฟิล์มซิลิกอนไดออกไซด์ 125 นาโนเมตร ซึ่งจะทำให้เกิดการสะท้อนรังสีเชเรนคอฟ (ความยาวคลื่น 350-500 นาโนเมตร) ได้ดีที่สุด
จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ใช่ปฏิบัติงาน	ไม่เกิน 1 คน

การล้างและทำความสะอาด	รายละเอียด
สารเคมีที่ใช้ลอกฟิล์มซิลิกอนไดออกไซด์และอลูมิเนียม	โซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) ความเข้มข้น 4 โมลาร์
เวลาที่ใช้ในการลอกฟิล์มและทำความสะอาดกระจกต่อบาน	ประมาณ 75 นาทีต่อบาน
จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ใช่ปฏิบัติงาน	ไม่เกิน 1 คน

ระบบเคลือบกระจก

ระบบล้างกระจก

แผนและผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินการ	๒๕๖๐		๒๕๖๑				๒๕๖๒				๒๕๖๓				๒๕๖๔				๒๕๖๕					
	๑	๒	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔		
สร้างระบบเคลือบ SiO2 และทำการทดสอบ		√																						
ส่งตัวอย่างไปทดสอบที่ Durham University	✗		√																					
รอกการอนุมัติจาก CTA	✗		✗			√																		
ศึกษาความต้องการระบบ		√																						
ออกแบบเครื่องเคลือบ			√	√	√																			
สร้างเครื่องเคลือบ						√	√	√	X	X	X	X	X	X	X									
ออกแบบเครื่องล้าง									X	X	X	X	X	X	X									
ทดสอบ ปรับแต่ง ระบบ															X	X	X	X						
เคลือบกระจก CTA ๕๐ บานแรก ในประเทศไทย																	X	X						
ติดตั้งระบบล้างและเคลือบ ที่ประเทศชิลี																						X		
เริ่มเคลือบกระจก CTA จำนวน ๖๐๐๐ กว่าบาน																						X	X	X

หมายเหตุ: ✗ = เลื่อนกำหนด, √ = ทำสำเร็จแล้ว, X = จะดำเนินการ

๕. ความก้าวหน้าโครงการ PITZ Collaboration: สถาบันวิจัยเดซี-ม.เชียงใหม่-ศูนย์ความเป็นเลิศด้านฟิสิกส์ ปี ๒๕๖๒

๕.๑ การเข้าร่วมประชุม PITZ Collaboration Board Meeting และ PITZ Collaboration Meeting (๑๔ -๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

- ศ.ดร.ถิรพัฒน์ วิลัยทอง และ ผศ.ดร.สาคร ริมแจ่ม เข้าร่วมประชุมและเจรจาความร่วมมือ PITZ Collaboration Board Meeting และ PITZ Collaboration Meeting ณ สถาบันเดซี เมืองชอยเรน ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒ โดย ดร.สาคร เสนอผลงานวิจัยเรื่อง Development of Accelerator-based Coherent MIR and THz Radiation Source in Thailand ใน PITZ Collaboration Meeting
- ดร.สาคร ทำงานวิจัยกับกลุ่มวิจัย PITZ ระหว่างวันที่ ๑๐ - ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒ โดยได้รับการสนับสนุนค่าเดินทางจาก ศูนย์ความเป็นเลิศด้านฟิสิกส์ และส่วนอื่นจากเดซี

การเจรจาความร่วมมือด้านการวิจัย ณ สถาบันวิจัยเดซี เมืองฮัมบูร์ก (๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

ศ.ดร.ถิรพัฒน์ และ ดร.สาคร ได้เดินทางไปเยี่ยมชมและเจรจาความร่วมมือกับ Dr. Markus Hoffmann, Dr. Siegfried Schreiber และ Dr. Rolf Treusch ณ สถาบันวิจัยเดซี เมืองฮัมบูร์ก ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ในการทำวิจัยด้าน Free-electron lasers โดยได้เข้าเยี่ยมชมเครื่อง Free-Electron Laser ที่เมืองฮัมบูร์ก (FLASH)

การเดินทางไปฝึกทำวิจัยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาฟิสิกส์ จำนวน ๑ คน ได้แก่ นางสาวพิชญภัฏ กิตติศรี นักศึกษา ป. ตรี โครงการ พสวท. สาขาวิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ ม. เชียงใหม่ ซึ่งมี ผศ.ดร.สาคร ริมแจ่ม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ได้เดินทางไปฝึกทำวิจัย ณ กลุ่มวิจัย PITZ ระหว่างวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ถึง ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๒ หัวข้อวิจัยเรื่อง Transport of the space charge dominated electron beam through the LCLS-I undulator at PITZ (ที่ปรึกษา: Dr. Mikhail Krasilnikov)

๕.๒ ความก้าวหน้าของนักศึกษาที่ไปร่วมทำวิจัยกับสถาบันวิจัยเดซี

๑) นายชัยพัฒนา ไสสะอาด นักศึกษา ป.เอกฟิสิกส์ ม.เชียงใหม่ (ที่ปรึกษาหลัก: ผศ.ดร.สาคร ริมแจ่ม และ Dr. Frank Stephan)

- ทำวิจัยที่ PITZ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ถึง ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙
- สอบวิทยานิพนธ์ในวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑
- ผลงานวิชาการได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติ ๒ เรื่อง
- จบการศึกษาในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ขณะนี้ทำงานกับ บ. รอสอะตอม (บริษัทของรัสเซีย) ในการสร้างเครื่องเร่งอนุภาคไซโคลตรอน ให้กับสถาบันเทคโนโลยี

นิวเคลียร์แห่งชาติ (สทท.)

๒) นายณัฐภูมิ ใจสืบ นักศึกษา ป.เอกฟิสิกส์ ม.เชียงใหม่ (ที่ปรึกษาหลัก: ผศ.ดร.สาคร ริมแจ่ม)

- ทำวิจัยที่ PITZ กันยายน ถึง ตุลาคม ๒๕๕๙ ผลงานวิจัยได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติ ๑ เรื่อง (ปี ๒๕๖๑)
- นำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการ The 39th International Free Electron Laser Conference (FEL2019) โดยมีสถาบันเดซี เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ณ เมืองฮัมบูร์ก ระหว่างวันที่ ๒๖ - ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๒ โดยได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากคณะกรรมการจัดการประชุม
- เดินทางไปทำวิจัยที่กลุ่มวิจัย PITZ เป็นเวลา ๑ ปี ในหัวข้อเรื่อง Pre-bunch Free-electron Laser (ที่ปรึกษา: Dr. Mikhail Krasilnikov) ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒ - ธันวาคม ๒๕๖๓ โดยจะได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากเดซี

๕.๓ ความร่วมมือกับสถาบันเดซี ในโครงการพัฒนา MIR/THz Free Electron Lasers

- การออกแบบ 3D model โดยใช้โปรแกรม CST EM Studio และคอมพิวเตอร์ประสิทธิภาพสูงของเดซี และการประกอบสร้าง

๑. แม่เหล็กสี่ขั้ว (Quadrupole magnet) ออกแบบโดย นายชัยพัฒนา ไสสะอาด นักศึกษาปริญญาเอกชั้นปีที่ ๕ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และนายกิตติ พงษ์ เตชะแก้ว นักศึกษาปริญญาโทชั้นปีที่ ๒ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒. แม่เหล็กสองขั้ว (Dipole magnet) ออกแบบโดย นายสุพลิน สุกระ นักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ ๔ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- นักวิจัยและนักศึกษาภายใต้โครงการ MIR/THz Free Electron Lasers รวมทั้งหมด ๑๗ คน (อาจารย์ ๔ คน นักวิจัย หลังป.เอก ๑ คน วิศวกรและช่างเทคนิค ๓ คน นักศึกษาโทและเอก ๙ คน)
- งบประมาณโครงการวิจัยฯ มิถุนายน ๒๕๖๑ - พฤษภาคม ๒๕๖๔ จำนวนรวมทั้งหมดประมาณ ๗.๐๕ ล้านบาท

๖. ความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) และสถาบันเดซี

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จทรงเป็นประธานในการลงนาม บันทึกความร่วมมือความเข้าใจทางวิชาการ ระหว่างสถาบันเดซี สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กับ สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๕

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยได้รับบริจาคระบบกระจกโฟกัสแสงซินโครตรอนจำนวน ๕ ชุดจากสถาบันเดซี

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙ สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) ศึกษาคุณลักษณะของชุดกระจก ได้แก่ การควบคุม การโค้งตัวของกระจก ระบบหล่อเย็น การสะท้อนและโฟกัสแสง รวมทั้งการขับเคลื่อนระบบ ๓ ทิศทางเป็นต้น ร่วมมือกับสถาบัน มาตรฐานวิทยาทำเครื่องวัดความโค้งของกระจก (Long Trace Profilometer)

ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ มีการเลือกชุดกระจก A2 มาร่วมปรับปรุงระบบทัศนศาสตร์ที่ระบบลำเลียงแสงที่ ๖ เพื่อใช้ร่วมกับเทคนิคการผลิตโครงสร้างจุลภาคด้วยรังสีเอกซ์จากแสงซินโครตรอนของสถานีทดลองที่ 6a

จากการคำนวณการทำงานของกระจกพร้อมลำแสงพบว่าโฟกัสลำแสงซินโครตรอนในแนวตั้งลดลงจาก 8.6 mm เหลือเพียง 2 mm ทำให้ได้ประโยชน์ ความเข้มต่อพื้นที่ (intensity/Area) เพิ่มขึ้น ๓.๖ เท่า และระยะเวลาในการสแกนชิ้นงานเพื่ออาบรังสี เอกซ์ลดลง 20 % ในทุกๆ รอบการอาบรังสีเอกซ์ลงบนชิ้นงาน จากนั้นจึงทำการวางแผนการติดตั้งชุดกระจกเข้ากับระบบลำเลียง แสงที่ 6a

การติดตั้งชุดกระจกเข้ากับระบบลำเลียงแสงที่ ๖

กิจกรรม	เดือน									
	พ.ย.61	ธ.ค.61	ม.ค.62	ก.พ.62	มี.ค.62	เม.ย.62	พ.ค.62	มิ.ย.62	ก.ค.62	ส.ค.62
1. ศึกษาข้อมูล	←→									
2. ออกแบบชุด Support	←→									
3. ออกแบบชุด Beamduct	←→									
4. จัดทำชุด Support		←→								
5. จัดทำชุด Beamduct		←→								
6. จัดซื้อ อุปกรณ์ควบคุม ต่างๆ			←→							
7. เขียนโปรแกรมควบคุมขับเคลื่อน						←→				
8. ประกอบและทดสอบชุดกระจก						←→				
9. ติดตั้งและทดสอบการทำงานที่ ระบบลำเลียงแสงที่ 6								←→		

การดำเนินงานปัจจุบัน

- การติดตั้งชุดกระจก A2 ที่ระบบลำเลียงแสงที่ ๖ อยู่ในช่วงการปิดซ่อมบำรุงระหว่างกรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๒
- ดำเนินการติดตั้งชุดกระจกโฟกัสแสง A2 ที่ Front-end ของระบบลำเลียงแสงที่ ๖ และทดสอบเชื่อมต่อบริเวณสุญญากาศเข้ากับวงแหวนกักเก็บอิเล็กตรอน

- ลำเลียงแสงซินโครตรอนไปยังสถานีทดลองเมื่อตุลาคม ๒๕๖๒ โดยสามารถควบคุมขนาดของลำแสงจากความโค้งของชุดกระจก A2 ให้มีขนาดเล็กสุดจาก 8.6 mm เป็น 2 mm ทำให้ได้ความเข้มสูงสุดที่จุดอาบรังสีเอกซ์

๗. ผู้แทนประเทศไทยโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๖๒ รวม ๑๗ รุ่น มีนักศึกษา เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น ๔๕ คน)

๗.๑ ผู้แทนประเทศไทยโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๒ รุ่นที่ ๑๗

- คณะกรรมการสัมภาษณ์นักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๒ รุ่นที่ ๑๗ เมื่อ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุม ชั้น ๒ อาคาร สวทช (โยธี)
- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะผู้แทนประเทศไทย โครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อน CERN DESY และ GSI ประจำปี ๒๕๖๒ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ณ อาคารชัยพัฒนา พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน กทม. ก่อนเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมในต่างประเทศ รายชื่อดังนี้

- ๑) นายนนทพัทธ์ สิ้นสันธิเทศ นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๓ ภาควิชาฟิสิกส์และวัสดุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ๒) นายชัยมงคล ดวงจันทร์ นิสิตปริญญาตรี ปี ๓ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ๓) นางสาวณัฐวรา บวชไธสง นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๔ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ๔) นายจักรภัทร สียางนอก นิสิตปริญญาโท ปี ๑ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก่อนการเดินทาง

นักศึกษาโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๒ ได้เข้ารับการอบรมและเตรียมความพร้อม ๓ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ “ต้อนรับอบอุ่น จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง” เดซี รุ่นที่ ๑๗ วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๒ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. ณ บ้านวิทยาศาสตร์สิรินธร อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย จังหวัดปทุมธานี

ครั้งที่ ๒ “ร่วมกิจกรรมค่ายฟิสิกส์อนุภาคน้อย” ระหว่างวันที่ ๒๕ – ๒๘ เมษายน ๒๕๖๒ ณ โรงเรียนกำเนิดวิทย์ และร่วมกิจกรรม “Synchrotron Radiation Applications” ณ สถาบันวิทยสิริเมธี อ.วังจันทร์ จ.ระยอง จัดโดย สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน)

ครั้งที่ ๓ อบรมทักษะการนำเสนองานวิจัยภาษาอังกฤษ “CERN/DESY/GSI Summer Student Programme Academic Presentation Training Course” วันที่ ๓๐ - ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ณ ห้องประชุม VIP ชั้น ๑ อาคาร ๑๘ (บ้านวิทยาศาสตร์สิรินธร) อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย จังหวัดปทุมธานี

กิจกรรมวิชาการระหว่างอยู่ที่เยอรมัน

ผู้แทนประเทศไทยทั้ง ๔ คน ได้ทำวิจัย ณ สถาบันวิจัยเดซี เมืองฮัมบูร์ก และเมืองชอยเรน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ระหว่างวันที่ ๑๖ กรกฎาคม- ๕ กันยายน ๒๕๖๒ จำนวน ๔ เรื่อง ดังนี้

- Modeling of the Slit-scan Procedure for Transverse Phase Space measurements (นายนนทพัทธ์ สิ้นสันธิเทศ นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๓ ภาควิชาฟิสิกส์และวัสดุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)
- The Effect of Power Supply Noise on End-of-Substructure Card Behaviour (นายชัยมงคล ดวงจันทร์ นิสิตปริญญาตรี ปี ๓ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
- Electron/Photon Ambiguity Resolution Using Neural networks For ATLAS Experiment (นางสาวณัฐวรา บวชไธสง นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๔ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น)
- Charged Particle Spectra In Deep Inelastic ep Scattering (นายจักรภัทร สียางนอก นิสิตปริญญาโท ปี ๑ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

๗.๒ นักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๓ รุ่นที่ ๑๘

- คณะกรรมการสัมภาษณ์นักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๓ รุ่นที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ ณ ศูนย์ประชุมอุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย สวทช.

คุณสมบัติทั่วไปของผู้สมัคร โครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๓

๑. เป็นนิสิต/นักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปริญญาตรีปีที่ ๓ - ๔ หรือนักศึกษาปริญญาโท ปีที่ ๑ - ๒ ที่ศึกษาอยู่ในประเทศไทย
 ๒. เกรดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๓.๒๕
 ๓. อายุไม่เกิน ๒๕ ปี
 ๔. ศึกษาอยู่ในคณะวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาฟิสิกส์ สาขาชีววิทยา ชีวเคมี จุลชีววิทยา วิทยาศาสตร์ชีวภาพ นาโนเทคโนโลยี วัสดุศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
 ๕. ต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษดีมาก (สามารถสื่อสารในการพูด ฟัง อ่าน เขียน ได้ดี)
- โดยผู้แทนประเทศไทยโครงการนักศึกษาภาคฤดูร้อนเดซี ประจำปี ๒๕๖๓ รุ่นที่ ๑๘ เข้าร่วมกิจกรรม ระหว่างวันที่ ๒๑ กรกฎาคม - ๑๐ กันยายน ๒๕๖๓ ผลการคัดเลือกได้รายชื่อดังนี้

กลุ่มวิจัย Photon science (XFEL) ณ สถาบันเดซี เมืองฮัมบูร์ก

- นายวันเฉลิม เย็นใจ นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๔ คณะวิทยาศาสตร์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชีวการแพทย์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มวิจัย Astroparticle physics ณ สถาบันเดซี เมืองซอยเธน

- นางสาวณัฐพร ตระกูลพรหม นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๔ คณะวิทยาศาสตร์ ภาควิชาฟิสิกส์ สาขาวิชาฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กลุ่มวิจัย Particle physics ณ สถาบันเดซี เมืองฮัมบูร์ก

- นายณนกันท์ คงสาธิตพร นักศึกษาปริญญาตรี ปี ๓ คณะวิทยาศาสตร์ ภาควิชาฟิสิกส์ สาขาวิชาฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- นางสาวพรรณทิพย์ ใจแก้ว นักศึกษาปริญญาโท ปี ๒ คณะวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๘. สรุป

- สถาบันเดซี (DESY: Deutsches Elektronen-Synchrotron หรือ "German Electron Synchrotron") ก่อตั้งเมื่อ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๐๒ มีที่ตั้ง ๒ แห่ง คือ เมืองฮัมบูร์ก (Hamburg) และเมืองซอยเธน (Zeuthen) ใกล้เบอร์ลิน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
- อุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดของเดซีในปัจจุบัน ได้แก่
 - ๑) PETRA III ผลิตแสงซินโครตรอนรุ่นที่ ๓ พลังงาน 6 GeV เส้นรอบวง ๒.๓ กิโลเมตร
 - ๒) อุปกรณ์ FLASH ผลิตเลเซอร์อิเล็กตรอนอิสระความยาวคลื่นย่าน ๑ นาโนเมตร
 - ๓) โครงการ European XFEL เพื่อผลิตเลเซอร์อิเล็กตรอนอิสระความยาวคลื่นย่าน ๐.๑ นาโนเมตร
 - ๔) IceCube กล้องโทรทรรศน์ตรวจหานิวตริโนจากอวกาศติดตั้งที่ขั้วโลกใต้
 - ๕) Cherenkov Array Telescope (CTA) หมู่กล้องโทรทรรศน์เชเรนคอฟคือฟตรวจหารังสีแกมมาจากอวกาศ
- สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) ได้ร่วมมือด้านหมู่กล้องเชเรนคอฟเพื่อตรวจวัดรังสีแกมมาเพื่อหาแหล่งกำเนิดของรังสีนี้ บทบาทสำคัญของไทยคือ การออกแบบและสร้างเครื่องเคลือบกระจก ๒ เครื่อง คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น ๒,๗๖๐,๗๐๐ ยูโร หรือราว ๗๐,๔๒๘,๐๐๐ ล้านบาท สดร.ได้ทดลองเคลือบอลูมิเนียมบนกระจกแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจในด้านการสะท้อนแสง ปี ๒๕๖๑ ได้รับการรับรองจากโครงการ CTA ว่าเคลือบแล้วมีความทนทานต่อพายุทะเลทราย และมีสารลงนาม MoU ระหว่าง สดร. สช. มทส. และจุฬาฯ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการสร้างและทดสอบเครื่องที่ ๑

- โครงการของไทยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มีความร่วมมือในโครงการ PIZ กลุ่มวิจัยพัฒนาแหล่งกำเนิดอิเล็กตรอนสำหรับ FLASH และ EU-XFEL ของเดซี ปี ๒๕๖๒ มีความก้าวหน้าเช่นมีการเจรจาความร่วมมือทางงานวิจัยด้าน Free-electron lasers ร่วมกัน
- เครื่องวัดความโค้งกระจก (Long Trace Profilometer, LTP) สร้างเองในประเทศไทย เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน) และสถาบันเดซี งบประมาณราว ๖ ล้านบาท แต่หากซื้อเครื่องจากต่างประเทศอยู่ที่ราว ๑๘ ล้านบาท ปัจจุบันดำเนินการติดตั้งชุดกระจกโฟกัสแสง A2 ที่ Front-end ของระบบลำเลียงแสงที่ ๖ และทดสอบเชื่อมต่อระบบสุญญากาศเข้ากับวงแหวนกักเก็บอิเล็กตรอน และลำเลียงแสงซินโครตรอนไปยังสถานีทดลองเมื่อตุลาคม ๒๕๖๒ โดยสามารถควบคุมขนาดของลำแสงจากความโค้งของชุดกระจก A2 ให้มีขนาดเล็กสุดจาก 8.6 mm เป็น 2 mm ทำให้ได้ความเข้มสูงสุดที่จุดอาบรังสีเอกซ์
- ประเทศไทยได้ส่งนักศึกษาโครงการภาคฤดูร้อนนับจนถึงปี ๒๕๖๒ รวม ๑๗ รุ่น รวม ๔๕ คน และในปี ๒๕๖๓ คัดเลือกได้แล้ว ๔ คน

๙. ประเด็นเสนอต่อที่ประชุม

เพื่อรับทราบผลการดำเนินงาน ปี ๒๕๖๒ และเห็นชอบแผนการดำเนินงานปี ๒๕๖๓

รายชื่อคณะกรรมการโครงการไทย-เดซีเพื่อพัฒนากำลังคนและการวิจัยพัฒนา

๑. ศ.ดร.ไพรัช ธีชัยพงษ์	ประธานอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาอาวุโสสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	
๒. รศ.ดร.วีระพงษ์ แพสุวรรณ	รองประธานคณะกรรมการ
๓. ดร.กอบร กฤตยาภิรม	อนุกรรมการ
ที่ปรึกษาอาวุโสสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ	
๔. ดร.คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช	อนุกรรมการ
๕. ดร.ทวีศักดิ์ กออนันตกูล	อนุกรรมการ
ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ	
๖. ศ.เกียรติคุณ ดร.ถิรพัฒน์ วิลัยทอง	อนุกรรมการ
๗. อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	อนุกรรมการ
๘. อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	อนุกรรมการ
๙. อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	อนุกรรมการ
๑๐. นางฤทัย จงสฤษดิ์	อนุกรรมการ
สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)	
๑๑. ศ.น.ท.ดร.สรารัฐ สุจิตจร	อนุกรรมการ
สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน)	
๑๒. นางสาวนวลวรรณ สงวนศักดิ์	อนุกรรมการ
สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน)	
๑๓. นางสาวศศิพันธุ์ ไตรทาน	อนุกรรมการและเลขานุการ
สถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์การมหาชน)	